

De taal van het contract

Waarin Wimpy Bar

Woorden zijn nooit duidelijk, zo luidt het devies van het oude, Amsterdamse juristengeslacht Van Bregstein tot Schoordijk.¹ En zo is het: woorden zijn nooit duidelijk. En omdat het zo is, zijn ook de woorden 'woorden zijn nooit duidelijk' niet duidelijk. Wordt ermee bedoeld dat woorden *alleen*, losgemaakt van de situatie waarin ze worden gebruikt, hun betekenis niet prijsgeven, dan is dit zeker juist. *Verba valent usu*, of in het Latijn van onze dagen: meaning is use.² Zou daarentegen de strekking zijn dat ieder taalgebruik onvermijdelijk leidt tot misverstanden, dan is dat pertinent onwaar. 'Laat mij toch slorpen van dat rode, dat rode daar'. Woorden die op zichzelf genomen van alles en nog wat kunnen betekenen (tomatensap? campari?). Wie echter de omstandigheden kent waaronder ze werden uitgesproken (zie Genesis 25: 30-34), weet dat het hier gaat om een van de eerste incidenten in de geschiedenis van het contractenrecht: de overeenkomst waarbij Ezaü zijn eerstgeboorterecht verkocht aan Jakob, in ruil voor een bord linzen. Op dat contract valt uit modern oogpunt veel aan te merken, maar niet dat het berustte op een misverstand.

Zo is het gebleven. Door de eeuwen heen heeft de overgrote meerderheid der contractanten elkaar perfect begrepen en waren hun woorden, in het licht van de situatie waarin ze werden gebruikt, kristalhelder. Niettemin blijven er uiteraard gevallen waarin de zaak spaak loopt en partijen elkaar in de haren vliegen over de betekenis van de door hen gebruikte woorden. 'Drieduizend kilogram sago, te leveren in plastic zakken of dozen'. Mocht de sago worden geleverd in *kartonnen* dozen? En: wat is sago? Een voedingsmiddel bereid uit het merg van sommige palmsoorten (inzonderheid de *Metroxylon rumphii*), of gekorrelend en in stoom verhit zetmeel van aardappels en andere knolgewassen? Voor een antwoord op deze vragen is het niet zonder zin te speuren naar een grammaticale regel die aangeeft of het bijvoeglijk naamwoord 'plastic' uitsluitend slaat op 'zakken' of ook betrekking heeft op 'dozen', en evenmin kan het kwaad Van Dale te raadplegen met betrekking tot het trefwoord 'sago', maar van doorslaggevend belang zijn deze hermeneutische activiteiten niet. Van zo een 'zuiver taalkundige uitleg' wil de Hoge Raad niet weten.³

* De auteur is hoogleraar burgerlijk recht aan de Rijksuniversiteit Leiden.

Nu treft het dat het Burgerlijk Wetboek artikelen bevat die verwijzen naar gezichtspunten van geheel andere dan zuiver taalkundige aard. Hierbij valt te denken aan art. 1385, bepalende dat in geval van twijfel een overeenkomst wordt uitgelegd ten nadele van degenen die iets bedongen en ten voordele van hem die zich verbonden heeft, en art. 1509 inhoudende dat alle duistere en dubbelzinnige bedingen worden uitgelegd ten nadele van de verkoper. Deze artikelen schrijven voor bij de uitleg van duistere bedingen vooral te letten op de hoedanigheid van de contractanten. Zijn zij schuldeiser of schuldenaar, verkoper dan wel koper?

Op het eerste gezicht zijn dit wonderlijke bepalingen. Vanwaar deze onwillendheid jegens schuldeisers en verkopers en de daarmee corresponderende uitleg ten gunste van schuldenaren en kopers? Zo gesteld is op die vraag geen bevredigend antwoord te verzinnen, en het wekt dan ook geen verbazing dat de rechtspraak zich nauwelijks laat leiden door deze voorschriften die door het NBW niet zullen worden overgenomen. In de procedure *Gemeente Bunde/Erckens* waar het ging om de uitleg van de term belastingschade voorkomende in een koopovereenkomst, werd niet gelet op wie schuldeiser was bij het beding dat vergoeding van belastingschade voorschreef (*Erckens*) en werd evenmin gekeken naar wie bij de koopovereenkomst de rol van verkoper vervulde (*Erckens*), om vervolgens het begrip belastingschade te interpreteren in een voor de *Gemeente Bunde* gunstige zin. In plaats daarvan koos de Hoge Raad als leidraad wat partijen hebben afgeleid 'uit elkaars verklaringen en gedragingen, overeenkomstig de zin die zij daaraan in de gegeven omstandigheden redelijkerwijze mochten toekennen'.⁴ Met deze formulering wordt een voorschot genomen op art. 3.2.3 NBW, een cruciale bepaling die op zeer ruime schaal bescherming biedt aan gerechtvaardigd vertrouwen.

Dat lijkt zonder meer een stap vooruit: lompe vuistregels, als bij twijfel ten nadele van de schuldeiser en de verkoper, worden ingeruild tegen het fijnmazige netwerk van art. 3.2.3 ('onder de gegeven omstandigheden', 'redelijkerwijs'). Toch is het de vraag of de uitlegbepalingen uit het huidige BW zonder problemen kunnen worden vervangen door een uitwerking van het vertrouwensbeginsel zoals dat ten grondslag ligt aan art. 3.2.3 NBW? Op zijn minst is dan nodig dat wordt aangegeven, waarom het gerechtvaardigd is de bescherming van het vertrouwen ten koste te laten gaan van de wederpartij. Op dit punt loont het de moeite zich te verdiepen in de achtergronden van de uitlegbepalingen van het huidige BW. Hun afwezigheid in het NBW wordt verdedigd met het argument dat zij 'gedeeltelijk vanzelf spreken en overbodig zijn en voor het overige in hun te grote algemeenheid niet juist zijn'.⁵ Deze motivering maakt duidelijk dat we ze niet zonder meer kunnen vergeten. Voor zover die bepalingen immers richtlijnen bevatten die 'vanzelf spreken' blijven zij reeds uit dien hoofde van belang, en waar het gaat om voorschriften die 'in hun te grote algemeenheid niet juist zijn' hebben zij blijkbaar een kern die wel juist is en die daarom dient te worden bewaard.

Art. 1385 (bij twijfel ten nadele van de schuldeiser) is een wonderlijke bepaling slechts voor wie de ogen sluit voor haar romeinsrechtelijke oorsprong. Het artikel gaat terug op de *Code Civil* (art. 1162) en verder, via *Pothier*,⁶ op

de Digesten. Bij twijfel moet worden uitgelegd ten nadele van de *stipulator* (*verba contra stipulatorem interpretanda sunt*).⁷ De reden hiervoor is gelegen in de omstandigheid dat het steeds de stipulator was die de verantwoordelijkheid droeg voor de formulering van de verbintenis en de eventuele onduidelijkheden daarin. Belooft gij mij drieduizend kilogram sago te geven, verpakt in plastic zakken of dozen. De wederpartij had geen verdere bijdrage te leveren dan te antwoorden: dat belooft ik. Aldus treedt een beginsel tevoorschijn waarvan de Romeinse juristen zich reeds scherp bewust waren⁸ en dat ook bij de toepassing van art. 3.2.3 een belangrijk gezichtspunt hoort te vormen: onduidelijkheden komen voor rekening van degeen die ze had behoren te voorkomen. Dit is ook de grondslag van art. 1509 (uitlegging van dubbelzinnige bedingen ten nadele van de verkoper). Daaraan laat de wetgever immers voorafgaan dat de verkoper gehouden is om duidelijk uit te drukken waartoe hij zich verbindt. Zo bezien behelst art. 1509 een alleszins redelijk principe dat voor veralgemening in aanmerking komt. Niet alleen verkopers, maar alle contractanten zijn gehouden duidelijk aan te geven waartoe zij zich verbinden, en voor zover zij daarin door onzorgvuldig taalgebruik tekort schieten, dienen zij het daardoor bij de wederpartij gewekte vertrouwen te honoreren. Indien, zoals vaak het geval zal zijn, een van beide partijen het opstellen van de contractvoorwaarden voor zichzelf heeft opgeëist, dan schept dit, tegenover het voordeel dat zo de eigen belangen het best in het oog kunnen worden gehouden, de verantwoordelijkheid voor hetgeen de ander uit de gekozen formulering redelijkerwijs mocht afleiden.

In de polis van een brandverzekering is het gevaarsobject omschreven als 'de opstal van het pand, van steen gebouwd met harde dekking waarin Wimpy Bar'. Ten tijde van de brand was in het pand inderdaad een Wimpy-bar gevestigd, maar ook een Pakistaans restaurant. De verzekeraar weigert de schade te vergoeden, aangezien de woorden 'waarin Wimpy Bar' volgens haar ertoe strekten het verzekerde risico te beperken. De rechtbank deelt dit standpunt niet en overweegt 'dat in gevallen als de onderhavige, waarin de polisclausule een onduidelijkheid bevat, deze ten gunste van de verzekerde moet worden uitgelegd'. Het Hof verdiept zich, anders dan de Rechtbank, in de vraag wie verantwoordelijk is voor de woorden 'waarin Wimpy Bar'. Omdat vaststond 'dat de risico-omschrijving afkomstig was van de zijde van verzekerde' vond het Hof daarin aanleiding de lezing van verzekeraar te volgen.⁹

Als in een overeenkomst een voor misverstand vatbare uitdrukking voorkomt, die partijen elk in verschillende zin hebben opgevat, is bij beiden sprake van vertrouwen. Wiens vertrouwen moet dan worden beschermd ten koste van de ander? Volgens een oude, nog steeds levenskrachtige traditie, verdient bescherming de wederpartij van degeen die in staat was de voorwaarden van de overeenkomst duidelijker te formuleren (*Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda*).¹⁰

Dit uitgangspunt vloeit rechtstreeks voort uit de regels van het spel. Contracterende partijen stellen pogingen in het werk het eens te worden. Dat brengt mee dat zij over en weer gehouden zijn om misverstanden te voorko-

men. Mocht van de partij, van wie de gekozen formulering afkomstig is, worden verwacht dat zij zich op dat punt zorgvuldiger had uitgedrukt. Aan de andere kant: de wederpartij mag niet steeds lijdelijk toezien. Er zijn omstandigheden waarin van haar mag worden gevergd dat zij onderzoekt of haar lezing van de woorden 'waarin Wimpy Bar' wel stroken met de bedoelingen van de ander.

Oegstgeest, augustus 1988

Noten

1. M.H. Bregstein, Verzameld Werk, p. 226; H.C.F. Schoordijk. Het Algemeen gedeelte van het Verbintenissenrecht naar het NBW, p. 26.
2. L. Wittgenstein, Philosophical Investigations, nr. 421.
3. HR 13 maart 1981, NJ 1981,635; Ermes/Haviltex.
4. HR 17 dec. 1976, NJ 1977,241; Bunde/Erckens.
5. Parl. Gesch. boek 6, p. 916.
6. Traité des Obligations I, 1, 97.
7. Dig. 45, 1, 38, 18.
8. Uitlegging ten nadele van degenen die het in zijn macht had onduidelijkheden te voorkomen. Zie Dig. 45, 1, 99 pr: *'Ac fere secundum promissorem interpretamur, quia stipulatori liberum fuit verba late concipere'*. Zie ook F.C. von Savigny, Obligationenrecht II (1853) p. 193 e.v.
9. Hof 's-Gravenhage 8 febr. 1985, Schip en Schade 1985, 106.
10. Liber sextus 5, 13, 57.